

Dominika Jagielska, Janina Kostkiewicz, *Pedagogika humanizmu społecznego Andrzeja Niesiołowskiego*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2015, s. 276.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2015.037>

Przemiany w uwarunkowaniach uprawiania myśli pedagogicznej w Polsce, jakie dokonały się po 1989 roku, umożliwiają podejmowanie badań nad dorobkiem teoretyków wychowania, których myśl przez ponad pół wieku nie była oficjalnie przywoływana ze względu na preferowaną przez nich orientację światopoglądową uwzględniającą aspekt religijny w wychowaniu. Badania w tym obszarze prowadzi obecnie przede wszystkim prof. dr hab. Janina Kostkiewicz, o czym świadczy książka: *Kierunki i koncepcje pedagogiki katolickiej w Polsce 1918–1939* (Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2013). Pozycja ta stanowi niewątpliwie przewodnik po pedagogicznej literaturze katolickiej Polski międzywojennej, umożliwiający orientację zarówno w poglądach i dorobku poszczególnych przedstawicieli tego nurtu, jak też w orientacjach metodologicznych, które tworzyli. Wspomniana książka jest również doskonałym punktem wyjścia do dalszych poszukiwań w tym obszarze ze względu na żmudną pracę, jaką wykonała Autorka, przeglądając literaturę tego okresu i przygotowując niezwykle szczegółowe bibliografie poszczególnych autorów. Prof. J. Kostkiewicz nie zatrzymuje się jednak na położeniu fundamentów pod badania pedagogicznej myśli katolickiej okresu międzywojennego, ale dba o wprowadzenie we własny warsztat badawczy kolejnych adeptów tej dyscypliny wiedzy. Owocem jej aktywności jest książka pod tytułem: *Pedagogika humanizmu społecznego Andrzeja Niesiołowskiego*, którą przygotowała wraz z dr Dominiką Jagielską. Ukazała się ona nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2015 roku.

O tym, że poglądy przedstawicieli pedagogiki katolickiej okresu międzywojennego mogą przynosić interesujące wyniki, świadczy fakt, że kilkuna-stostronicowa prezentacja myśli Niesiołowskiego w publikacji z 2013 roku (s. 327–346) rozrasta się w najnowszej publikacji do ponad 200 stron (nie licząc załączników).

Książka składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz wyboru pism Andrzeja Niesiołowskiego¹. Uzupełnia ją ponadto kilka ilustracji, prezentujących Andrzeja Niesiołowskiego oraz jego osiągnięcia. Badania otwiera przybliżenie we wstępie i pierwszym rozdziale życia i dzieła Andrzeja Niesiołowskiego. Wątki biograficzne przeplatają się z odniesieniami do poglądów przywołanego autora. Ta część książki jest o tyle interesująca, że pomaga dostrzec powiązanie między osobistym rozwojem (związanym z zaangażowaniem Niesiołowskiego w przebudowę życia społecznego ówczesnej Polski) a badaniami pedagogicznymi i kształtowaniem się jego poglądów w tym obszarze. Niesiołowski jawi się jako człowiek czynu, uważnie i wnikliwie obserwujący otaczającą go rzeczywistość oraz podejmujący próby naprawy tego, co należy zmienić, a równocześnie jako racjonalista, rozumiejący ideologiczny kontekst epoki, w której przyszło mu żyć, i przygotowany do krytycznego osądu przenoszonych w kulturze idei. Owa krytyka skierowana była zwłaszcza w stronę niemieckiego idealizmu, z którego korzystali przedstawiciele polskiej pedagogiki, a któremu Niesiołowski przeciwstawiał twierdzenia wypracowywane w ramach dynamicznie rozwijającej się w pierwszej połowie XX wieku filozofii i pedagogiki neotomistycznej. Interesujących wniosków dostarcza lektura fragmentów, w których prezentowane są rozwój Niesiołowskiego jako badacza (od zainteresowania metodyką pracy kół oświatowych do tworzenia teorii pedagogicznej) i ewolucja jego poglądów (od pedagogiki kultury, poprzez postrzeganie pedagogiki kultury jako nowej humanistyki, do personalizmu odwołującego się do filozofii neotomistycznej, a nawet – jak to określa prof. J. Kostkiewicz – do wyjścia poza i ponad pedagogikę kultury i personalizm w kierunku stworzenia pedagogiki humanizmu społecznego). Fragment ten pokazuje, jak powinna przebiegać praca naukowa w dziedzinie pedagogiki (od wąskiego przedmiotu badań do ujęć coraz szerszych) i jak uwarunkowana jest jej jakość własną aktywnością w dziedzinie wychowania. W tym miejscu należy

---

¹ Są to następujące prace: „Problemat konsumenta kulturalnego i polityki kulturalnej”; „Metody realizacji wychowania społecznego”; „Założenia aksjologiczne katolickiej ideologii wychowawczej”; oraz recenzja książki Ludwika Chmaja pt. *Kierunki i prądy pedagogiki współczesnej*.

dodać, że prezentowana książka stanowi w pewnym sensie próbę dopełnienia dzieła Niesiołowskiego. Autorki starają się wydobyć ukrytą w pracach Niesiołowskiego teorię pedagogiczną, która – ze względu na jego przedwczesną śmierć w odwachu – nie znalazła pełnego wyrazu. Brak takiego dopełnienia skutkował błędnym postrzeganiem twórczości Niesiołowskiego jedynie jako metodyki pracy kulturalno-oświatowej.

W rozdziale drugim zaprezentowana została pedagogika humanizmu społecznego jako „zobowiązanie do osobowego rozwoju”. Jest to ważna część pracy w kontekście pytania o teoretyczne fundamenty koncepcji Niesiołowskiego – na ile korzystał on z dorobku niemieckiego idealizmu, a na ile odwoływał się do rozwijanej w Polsce filozofii realistycznej wykorzystującej kategorię wypracowaną przez Tomasza z Akwinu. Do tej kwestii wrócimy za chwilę. W rozdziale znajdujemy najpierw prezentację specyfiki humanizmu, który obecny jest w poglądach Niesiołowskiego. Jest to humanizm wzorowany na teorii Jacques’a Maritaina, czyli humanizm integralny, uwzględniający nie tylko horyzontalny wymiar rozwoju człowieka, ale także konieczność jego doskonalenia się w wymiarze wertykalnym – w odniesieniu do Boga. Następnie prezentowana jest interpretacja pedagogiki kultury, jaką zawarł w swoich pismach Niesiołowski, szczególnie w ramach budowania autorskiej koncepcji pracy oświatowej. Wreszcie charakteryzowany jest na podstawie pism Niesiołowskiego personalizm, czyli ideologia, która stoi u podstaw myśli katolickiej. Warto zauważyć, że każde z przywołanych powyżej pojęć przedstawiane jest na tle orientacyjnej mapy zagadnienia. W książce znajdujemy zatem charakterystykę różnych humanizmów i personalizmów, przez co łatwiej dostrzec, nawet przy niewielkiej orientacji czytelnika w tematyce filozofii wychowania, na czym polega specyfika myślenia Niesiołowskiego. Ostatni podrozdział rozdziału drugiego dotyczy przełożenia przez Niesiołowskiego personalizmu, co do którego był przekonany, na myśl pedagogiczną. Pojawiają się tu kwestie ideału wychowania oraz ideologii wychowania. Jak pisze Dominika Jagielska, Niesiołowski rozważa znaczenie wychowawcze ideałów jednostkowych i grupowych oraz stwierdza, że odgrywają one rolę bodźca do działania. Niesiołowski sytuuje się zatem ze swoimi poglądami z dala od pedagogiki tomistycznej, a bliżej wspomnianego idealizmu, chociaż sam zestaw idei czerpie z realistycznej myśli tomistycznej. Oznacza to, że Niesiołowski nie trzyma się konsekwentnie jednej koncepcji filozoficznej, ale stara się łączyć różne teorie. Jeżeli dodamy do tego praktyczny profil prac Niesiołowskiego, nietrudno przyznać rację prof. J. Kostkiewicz, która porównuje Niesiołowskiego do innego filozofa o tendencjach synkretycznych i praktycznych, a mianowicie do

Emmanuela Mounier, choć zasięg i siła ich oddziaływania były nieporównywalne. Odnosząc się do drugiego rozdziału, warto także zauważyć, że przy okazji prezentacji myśli Niesiołowskiego, podjęty został wątek katolickiej myśli wychowawczej oraz zrekonstruowano, jak w jej ramach dochodził do głosu personalizm.

W rozdziale trzecim pedagogika społecznego humanizmu prezentowana jest jako „zaangażowanie w przebudowę struktur życia społecznego”. Owa przebudowa związana jest, zdaniem Niesiołowskiego, przede wszystkim z kształtowaniem kultury poprzez wpływanie na jej warstwę ideologiczną. Stąd szczególnym zainteresowaniem w jego analizach cieszy się naród jako społeczność konstytuowana na bazie jednej kultury. Niesiołowski podejmuje także problemy niskiego poziomu kultury oraz jej wpływu na wychowanie dojrzewających pokoleń. Rozdział trzeci obejmuje ponadto kwestie założeń, celów oraz metod realizacji wychowania społecznego, które w warstwie ideologicznej powinno być – jego zdaniem – kształtowane przez personalizm, aby stało się narzędziem naprawy życia społecznego. Jest przekonany, że życie społeczne zostanie zniszczone, jeżeli wychowanie społeczne przenikane będzie ideologiami indywidualizmu lub kolektywizmu. W tej części pracy znajdujemy ponadto relację z badań, jakie Niesiołowski prowadził nad zagadnieniami rodziny oraz oświaty, a także Akcji Katolickiej, która w okresie międzywojennym stanowiła próbę zaangażowania (także o charakterze edukacyjnym) katolickiej części społeczeństwa polskiego w procesy kształtowania kultury i życia społecznego.

Pisma Niesiołowskiego zawierają również, jak przekonujemy się z relacji Dominiki Jagielskiej, analizy i propozycje rozwiązania problemów społecznych, z jakimi borykały się ówczesnie różne warstwy społeczne, szczególnie robotnicy oraz mieszkańcy wsi. Niesiołowski wysuwał propozycje rozwiązania ich w duchu personalizmu. Wskazywał, że praca robotnika musi być tak zorganizowana, aby dostrzegał on jej wartość dla dobra wspólnego, a nie był traktowany jak najemnik, który za niewielkie pieniądze ma wykonać określone czynności. Poddawał też krytyce ówczesną pomoc społeczną, opartą na działalności charytatywnej, ale nie włączającą ludzi najbardziej zmarginalizowanych w życie społeczne, szczególnie poprzez pracę. Są to postulaty ciągle aktualne, z których uzasadnieniami warto zapoznać się. Współczesna pomoc społeczna wyklucza bowiem w rzeczywistości z życia społecznego te grupy społeczne, które są nią objęte – z jednej strony, dąży do zabezpieczenia podstawowych środków do życia, a z drugiej strony, prowadzi do bierności, nie dając szans na jakąkolwiek pracę oraz rozwój osobisty i zawodowy.

Przygotowana przez Dominikę Jagielską i Janinę Kostkiewicz praca warta jest lektury z kilku względów. Po pierwsze ze względu na prezentację myśli pedagogicznej Andrzeja Niesiołowskiego (ucznia między innymi Floriana Znanięckiego) i jednego z głównych przedstawicieli pedagogiki katolickiej dwudziestolecia międzywojennego w Polsce, o którym pedagogika polska przez wiele lat w zasadzie nie mówiła. Po drugie, ze względu na rekonstrukcję historii jednego z głównych nurtów pedagogiki, także społecznej, jakim jest personalizm. Po trzecie, ze względu na studia porównawcze, wskazujące na subtelne dystynkcje między różnymi wersjami humanizmów i personalizmów, a także różnymi odmianami pedagogiki kultury. Po czwarte, ze względu na wiele wydobytych i przekazywanych ciekawostek (na przykład wątpliwości co do narodowości białoruskiej, jak też ukraińskiej), oddających stan wiedzy i poglądy popularne w okresie międzywojennym. Po piąte, omawiane studium uświadamia, jak ważna jest warstwa ideologiczna w kulturze i edukacji oraz jak istotne jest jej rozumienie przez osoby zajmujące się pedagogiką i wychowaniem. Wielu absolwentów studiów pedagogicznych nie zdaje sobie z tego sprawy, przeakcentowując zainteresowanie metodyką pracy z dzieckiem czy człowiekiem dorosłym na niekorzyść lektury, pozwalającej odnaleźć się w warstwie ideologicznej kultury i podejmować świadome zabiegi na rzecz jej poprawy poprzez edukację. Podsumowując, książka pt. *Pedagogika humanizmu społecznego Andrzeja Niesiołowskiego* warta jest polecenia zarówno teoretykom wychowania (i to nie tylko badającym historię myśli pedagogicznej), jak i osobom podejmującym pracę pedagogiczną, które próbują zrozumieć, a następnie udoskonalić, świat, w jakim żyją.

Jarosław Horowski*

Stanisław Chrobak (red.), *Ksiądz Bosko w wypowiedziach papieży, cz. II*, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie, 2015, s. 292.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2015.038>

Współczesna pedagogika zwraca uwagę na fakt, iż człowiek jest osobą będącą w nieustannym rozwoju. Aktualnie przyjęta koncepcja człowieka

---

* Dr Jarosław Horowski jest adiunktem w Katedrze Teorii Wychowania na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Adres: Wydział Nauk Pedagogicznych UMK, ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń; e-mail: jarohor@umk.pl.